

DICK MATENA &
MARTEN TOONDER

*Wat jij,
jonge vriend*

BRIEVEN 1979-1991

2009
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

INLEIDING

De brieven in dit boek zijn de weerslag van een vriendschap tussen twee mensen die eenendertig jaar in leeftijd verschilden. Marten Toonder was al een beroemdheid toen ik hem als zeventienjarige in 1960 voor het eerst ontmoette in zijn studio, waar ik tot 1967 als tekenaar aan zijn strips zou werken. Hij was toen zevenenveertig en zijn faam zou alleen maar toenemen, zodat hij uiteindelijk stierf als een onaantastbaar cultureel fenomeen, drieënnegentig jaar oud en der dagen zat – want het was mooi geweest, vond hij, al jaren voor zijn daadwerkelijk overlijden.

En het wás mooi geweest en ik had het vrijwel allemaal meegemaakt. Eerst op een afstand als kind en Tom Poes-lezertje, in mijn puberteit als medewerker van zijn studio en, na een interval van vijftien jaar waarin ik aan mijn eigen loopbaan timmerde en hij zich in Ierland gevestigd had, als met hem corresponderende collega en bewonderaar.

De correspondentie leidde ertoe dat hij, kennelijk gecharmeerd van mijn vaak onstuimig geschrijf, besloot de deuren van zijn landhuis in Ierland voor me te openen, zodat uit ons persoonlijk contact langzaam maar zeker iets groeide wat vriendschap genoemd kan worden. Al blijft dat voor mij een moeilijk te hanteren begrip, omdat ik het altijd als vrijwel onmogelijk heb ervaren vriend te worden in de ware betekenis van dat woord met iemand die ik zó diep bewonderde, voor wie mijn respect zó groot was en wie ik zó dankbaar was dat hij mij in zijn leven toeliet.

Het waren zeker niet die eenendertig jaar verschil in leeftijd die mij in de weg zaten. Marten had, zoals hij mij meermalen

verzekerde, de definitieve leeftijd van zeventien jaar. En aangezien dat ook voor mij min of meer gold, was ons persoonlijk contact vaak dat van twee kwajongens die gretig hun roddels met elkaar deelden.

Nee, wat altijd in de weg stond, althans van mijn kant, om onze relatie ‘vriendschap’ te noemen, was zijn Bommel-epos, dat duizelingwekkende en unieke creatieve hoogstandje in vierhonderd jaar Nederlandse literatuur.

Nooit, in geen enkele omstandigheid, heb ik Toonder los kunnen zien van heer Bommel. En mijn liefde voor de laatste en bewondering voor de eerste hebben een ontspannen houding van mijn kant altijd gedwarsboomd. Mijn adoratie voor beiden was eenvoudig te groot voor het ongedwongen contact dat tussen vrienden vanzelfsprekend is. Ik voelde me altijd een beetje een indringer in een wereld waar ik eigenlijk niet hoorde, als een groupie, die zich opdringt aan zijn of haar idool.

Dat kwam natuurlijk ook door ‘het vak’. Als iemand weet wat een ongehoorde prestatie Toonder op wereldniveau binnen dat vak geleverd heeft, zowel literair als grafisch, dan ben ik dat wel. Tenslotte probeer ik al weer bijna vijftig jaar datzelfde moeilijke beroep onder de knie te krijgen. Zijn werk benam en beneemt me nog altijd de adem. Er gaat geen dag voorbij dat ik niet even in een Bommelboek blader, niet uit nostalgie, maar om te zien hoe het moet. Zoals ik dagelijks naar etsen van Rembrandt kijk om dezelfde reden, en dat ik die twee namen in één adem noem is geen toeval. Toonder was de enige die met inkt en penseel kon wat Rembrandt deed met een etsnaald.

Maar ach, vriendschap of geen vriendschap, ik voel me nog altijd een uitverkoren mens dat ik een van de grootste helden uit mijn jeugd als volwassene van nabij gekend heb, met hem gebabbeld, gegeten, gedronken en, niet te vergeten, gewerkt heb, en hem uiteindelijk intiemer heb leren kennen dan ik misschien wilde. Tenslotte, genieën zijn ook maar mensen en om-

dat hun uitzonderlijke begaafdheid hen zo groot maakt, lijkt hun dagelijks bestaan hen soms kleiner te maken dan ze in werkelijkheid zijn: God als mens valt maar al te vaak tegen.

Tot dat besef was ik nog niet gekomen toen ik deze brieven schreef. Ondanks opstandige erupties als de meester mij over de knie neemt, is mijn toon die van een bijna kinderlijk respect en bewondering, zodat mij, bij herlezing, het zweet van gêne regelmatig in de handen stond.

Kort nadat Marten Toonder overleden was, stond ik aan zijn sterfbed, waar hij wit en stil in lag, verzonken in het kussen, meer dan ooit lijkend op zijn eigen Hocus Pas. En het was toen pas dat ik, ondanks alles, me realiseerde dat ik wel degelijk een vriend verloren had. Iemand die ik deerlijk zou missen, die mijn leven verrijkt had als geen ander, eerst en vooral met zijn werk, en vervolgens als plaatsvervanger voor mijn eigen vader, die veel te jong gestorven was. En het was weer zoals het altijd is op dat moment van het definitieve afscheid: je weet pas wat je mist als je het kwijt bent.

Maar ik ben dankbaar dat iets van het goede dat we hadden, gestold in de tijd, getoond wordt in dit brievenboek: een fase in mijn soms chaotisch en slordig leven, dat zonder de steun van Marten Toonder, heer Bommel en Tom Poes misschien heel anders gelopen zou zijn.

Dick Matena, 6 juli 2009, Turnhout, België

Woensdag

Geachte heer Toonder.

Gewoonstgephoren stuur ik u bijlyk een brief, waarvan de inhoud ditmaal echter minder prettig is. Zoals u waarschijnlijk reeds gezien hebt, zijn er slechts vijf strips ingesloten.

De reden hiervan is, dat er tijdens het weekinde een klein ongelyk, met de bekende grote quortzen, plaatsvond. 'Belien' is 'ot not' zoals een zeker heer Ripley vroeger plecht te zeggen, doch enkele droppels thee op de juiste plaats, waren reeds voldoende om drie (!) strips, b.t.w.: de nummers 1941, 1942 en 1943 onherstelbaar te verwoesten.

Ik was daar genooddacht, gewoende strips in rewerdijgt over te maken, wilde ik u nog iets kunnen laten zien. Dat is gelukt, maar ik slaagde er niet in 1944 op tijd af te krijgen. Ik zal deze echter morgenmiddag op de bus doen, zodat u hier op ^{het} laatste dinsdagochtend thuisheft.

Mocht er in 1941, 42 en 43 aan detailwerk iets mankeren, laat u dan gerade voor recht gelden en stel geheel uw verwachting op de serie van de volgende week, d. m. v. dewelke ik zal haasten het feit van T.P. weder op te werken tot nieuwe, nye hoofden. Mocht dit niet lukken, dan moet u als vromens een briefje, gevuld met gramme, gewelichang en groep met hulle kaken om excuseren.

Rekenst op uw gphrainheid en grote behendigheid in

Het Snyken met de Hand over het Hout, heb ik

hoogachtend

diets wateren

* De genoemde afleveringen zijn uit *Heer Bommel en de wilde wagen* (4889-4954), oorspronkelijk verschenen in *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 25 mei 1963 tot en met 10 augustus 1963. Tevens opgenomen in Marten Toonder, *En daar houd ik mij aan...* (Amsterdam 1975, De Bezige Bij) en in Marten Toonder, *Heer Bommel - Volledige Werken - De Dagbladpublicaties 21* ('s-Gravenhage 1991, Panda).

31 SEPTEMBER 1979

Beste Dick,

Doordat de Ierse posterijen nog steeds ontevreden zijn (working to rule) kreeg ik je boek pas vanmorgen. Je hebt mij er een groot genoegen mee gedaan; in de eerste plaats om de gelegenheid die ik nu heb om je werk te zien, na vele jaren. Ik zou het niet herkend hebben omdat je een overtuigende eigen stijl hebt gevonden, waarvoor ik grote bewondering heb. Er zijn prachtige instellingen bij, en de vormen zijn zeer origineel en 'alien'.

En in de tweede plaats om de opdracht, die je erin schreef en die me meer waard is dan de meeste kritieken die ik krijg. Ik zal zuinig zijn op *Viril*.

Hartelijke groeten, en beste wensen, ook van mijn vrouw, die mijn grote waardering deelt.

Marten Toonder

22 AUGUSTUS 1980

Beste Dick,

Ik ben je heel erkentelijk voor de toezending van *Amen*. Het titelverhaal en '2005' hebben een gelijkgestemde inhoud, die bijzonder interessant is. Ik kan me voorstellen dat je die met liefde gemaakt hebt, want er zit een nogal diepgaande zelfanalyse in waar de meeste mensen niet aan toekomen.

Dat je tekeningen goed zijn hoeft ik je niet vertellen, het feit dat je ze aan *Heavy Metal** verkocht hebt spreekt voor zichzelf, en daar kan je terecht trots op zijn. Belangrijker vind ik dat je de strip als uitingsvorm een eigen plaats hebt weten te

* Toonaangevend Amerikaans striptijdschrift met sciencefiction en fantasy van internationale tekenaars. Matena was een van de eerste Nederlandse striptekenaars die er regelmatig in publiceerden (onder andere zijn 'Mythen').

geven. Een plaats naast de literatuur en een eind boven de comics (die me eerlijk gezegd steeds meer de keel uit gaan hangen). De echte strip heeft recht op een serieuze beoordeling, waar de lezertjes en de critici nog lang niet aan toe zijn.

Daarom is jouw werk belangrijk. En uit die hoek gezien vind ik persoonlijk (als ik zo vrij mag zijn) 'Lazarus Stone' de minste, en '12.00' de beste; terwijl 'Interlude 3' het meeste sfeer heeft en een mooie ontknoping.

Je schrijft dat ik niet bang hoeft te zijn ieder kwartaal een boek van je te krijgen. Die vrees heb ik niet; integendeel, ik wilde dat het waar was. Want als je op deze manier verdergaat zou dat enorm belangwekkend zijn. Wil je me op de hoogte houden?

Hartelijke groeten, ook van mijn vrouw,

Marten Toonder

I NOVEMBER 1980

Geachte heer Toonder,

Ik was erg gelukkig met uw reactie op Amen. Als antwoord op uw vraag of ik u op de hoogte wil houden, kan ik alleen maar antwoorden, dat dat mij een eer en 'n genoegen zal zijn. Daarom sluit ik hierbij het oktobernummer van *Heavy Metal* in, waarin mijn nieuwste verhaal staat*. Laat u niet afschrikken door dat 'rock-issue'. In mijn verhaal in ieder geval zit weinig rock of gitaargejengel. Het is min of meer mijn ode aan 'n idool uit m'n jeugd, dat toevallig een plaats gevonden heeft in deze special. Ik heb het niet speciaal daarvoor gemaakt. Uiteraard is het 'n verhaal vol dubbele bodems, dat waarschijnlijk leuker is als je veel weet van de achtergronden van de hoofdfiguur, maar dat, geloof ik en hoop ik, ook leesbaar is, als je daar niets van af weet. De reacties tot nog toe waren vlei-

* 'Heartbreak Hotel'.

end, maar het belangrijkste is dat ik zelf wederom veel plezier gehad heb bij het maken ervan.

Ik ben erg blij dat u '12.00' goed vond. Zoiets is maar eens in de zoveel jaar te maken, helaas. Niet omdat het niet betaalt, maar omdat het op 'n bepaalde manier onherhaalbaar is. Ik hoop wel weer eens iets te maken dat in het verlengde daarvan ligt. Ik druk me wat ongelukkig uit, maar ik denk dat u wel begrijpt wat ik bedoel (eigenlijk is het onmogelijk dat laatste tegen u te zeggen. Mensen in uw omgeving moeten daar vaak last van hebben als ze in die toch veelgebruikte frasen vervallen).

Ook uw mening over 'Lazarus Stone' deel ik volkomen, voor zover ik kan oordelen over mijn eigen werk natuurlijk. Toch ga ik Stone in serie maken voor een groot internationaal sf-blad, 1984* geheten. Ik verdien daar redelijk goed mee, ik vind het erg leuk om te doen en doordat ik er redelijk mee verdien kan ik af en toe wat experimenteel aan de gang blijven. Tenslotte is het beter jezelf met je eigen werk te subsidiëren dan door dat te doen met werk van anderen, zoals ik dat tot nu toe deed met verhalen van de Kleine Boze Wolf.

Voor *Heavy Metal* blijf ik werken. Ik ben op het ogenblik bezig aan 'n nieuw 10-paginaverhaal met als werktitel de Hitler/Dylan-story** (niet Dylan Thomas, maar Bob Dylan), 'n surreëel verhaal in *Amen*, '2005'-trant. Ik heb de indruk dat mijn werk aardig ontvangen is. Ze geven me in ieder geval carte blanche bij het maken van nieuwe verhalen en eigenlijk moet dat ook wel met dit soort werk. Het zal wel even duren voor het nieuwe verhaal gepubliceerd wordt, maar als u er geen bezwaar tegen hebt, stuur ik u te zijner tijd kopieën op van die Hitler/Dylan-story.

Verder wil ik u feliciteren met de geplande Tom Poes-

* Internationaal striptijdschrift met hoofdzakelijk sciencefiction. Werk van Matena werd gepubliceerd in de Spaanse, Nederlandse en Italiaanse editie; onder andere 'Lazarus Stone' en de 'Interlude'-verhalen.

** 'Judgment Day'.

*** De film *Als je begrijpt wat ik bedoel* zou in 1983 in première gaan.

film***. Werkelijk fantastisch. Dat moet een goed product worden. Houwer kan commercieel nauwelijks mis en voor Harrie Geelen heb ik persoonlijk de grootste bewondering. Als u bovendien de artistieke supervisie hebt lijkt me, dat alleen de derde wereldoorlog succes in de weg kan staan.

Hopelijk geeft Houwer de publiciteit rond de film niet, zoals gewoonlijk, exclusief in handen van die Van der Meyden-griezel, want dan krijgen we straks nog artikelen in de trant van: Waarom Marten Toonder Niet Meespeelt In Zijn Eigen Film of Phiny Dick Onthult Alles Over Poes En Bommel, u kent dat wel, haha! Ik zou graag 'ns een kijkje op de studio nemen als ze bezig zijn, zo nieuwsgierig ben ik wel.

Dick Matena

14 DECEMBER 1980

Beste Dick,

Wat aardig van je om me het oktobernummer van *Heavy Metal* te sturen. Het is erg instructief als men in Ierland woont, want eigenlijk ligt dit land in een ander time-spacecontinuum, zodat het denken en de opvattingen een andere kant op gaan. De enige aanknopingspunten zijn voor mij de bezoeken aan Holland, die heel interessant zijn, zoals Afrika interessant was voor Stanley. Maar het vervreemdingseffect wordt steeds sterker.

Datzelfde gevoel krijg ik bij de bestudering van *Heavy Metal*. Er was een tijd dat ik met afgunst en bewondering naar vrijwel alle druksels keek die uit Amerika kwamen. Dat was ongeveer toen *MAD** zijn bloeitijd had en toen de talenten en de rijpe vaklieden uit alle publicaties puilden. Er ligt een vrij

* Amerikaans satirisch striptijdschrift (sinds 1952). Het blad werd een wereldwijd succes door het werk van tekenaars als Harvey Kurtzman en Jack Davis en is van grote invloed geweest op generaties stripmakers. Er is ook een Nederlandse versie verschenen.

lange tijd tussen toen en nu en daarom is het een beetje schokkend om het Zware Metaal te zien.

De meeste van de medewerkers zijn beneden het laagste gemiddelde van toen, en ze zijn niet eens veelbelovend. Maar toch kan ik me heel goed voorstellen dat je er trots op bent gepubliceerd te worden in het land van de Groten. Je moet dan ook vooral niet denken dat ik bezig ben om je werk op voorzichtige wijze te gaan bekritisieren, want het tegendeel is het geval. Je zult het zelf misschien anders zien, omdat je nog steeds in de roze nevels van het beloofde land verkeert.

Maar voor mij is het verrassend, dat een Hollander zo met kop en schouders boven deze leeggelopen reuzen uitsteekt. De oorzaak is niet dat ik nou niet zo'n geweldige pop-fan ben, en dat ik de plots en de onderwerpen nogal slap vind. Tenslotte ben ik ook nooit een Elvis-bewonderaar geweest.

Maar dat is juist de reden dat ik vreemd heb opgekeken van 'Heartbreak Hotel'. Het verhaal en de manier waarop het verteld is, hebben een lading die in staat is om een onbevoegde als mij onvermoede achtergronden te laten zien. Dat is gewoon maar knap werk.

Trouwens, je tekeningen zijn steeds groeiend, en waar ze naartoe gaan weet ik niet. Vreselijk lang geleden, toen ik in Argentinië was, werd ik zo gegrepen door de tekenaars die daar aan het werk waren dat ik besloot om illustrator te worden. Ik ben nog steeds in het bezit van een plakboek vol uitknipsels, en ze vervullen me nog steeds met bewondering. Het heeft me altijd verbaasd dat ik dat soort werk nooit ergens anders heb aangetroffen, behalve in een ingebonden jaargang van *Simpli-cissimus** uit 1912, waarin Gulbrandsen tekende. Eppo Doeve haalde het soms, in zijn jonge jaren, maar Argentinië wemelde ervan. (Rodolfo Claro, Eduardo Alvarez, Pintos Rosas, Valdivia; waarschijnlijk allemaal namen die je niets zeggen, zodat ik er niet langer over zal zeuren.) Jouw stijl is een

* Duits satirisch tijdschrift (1896-1944).

voortzetting van dat werk, hetgeen enigszins onthutsend is. Dat je werk 'aardig ontvangen is', zoals je schrijft, en dat ze je carte blanche geven hoeft je niet te verbazen. Ze zouden gek zijn als ze het niet deden. Het enige wat ik oprecht hoop, is dat je een waardiger afzetgebied zult vinden omdat je nu niet in de hoek zit waar je het succes zult vinden dat je verdient. Dit is geen aardigdoenerij, want daar heb ik geen tijd voor. Het is wel een van de weinige keren dat ik echt warmloop; een prettige ervaring.

Dank je voor het vertrouwen dat je in de geplande Tom Poesfilm hebt. Tot nu toe loopt het allemaal goed, en heb ik er veel plezier in. Maar het eindresultaat ligt nog twee jaren weg, en dat is een lange tijd vol avonturen, waarin veel gebeuren kan. Tot nu toe hebben we Henk zo ver op de achtergrond kunnen houden dat hij ontstemd is, en dat vindt Houwer wel een beetje zorgelijk. Onze Bladen zijn zo groot, en hebben zo veel lezertjes – en zo'n film is duur, hoor.

Heel graag houd ik je aan die envelop, waar je over schrijft, en intussen wensen Phiny en ik je het allerbeste voor het Nieuwe Jaar.

Marten Toonder

5 JANUARI 1981

Geachte heer Toonder,

Enkele dagen, nadat ik u 't pakje met mijn laatste verhaal opgestuurd had, viel er 'n blaadje in mijn brievenbus, *Striprofiel** geheten.

Zoals gewoonlijk wanneer ik iets lees dat ik gezegd schijn te hebben, brak het klamme zweet me aan alle kanten uit en wenste ik weer eens oprecht dat ik tot het katholieke geloof behoorde, zodat ik al mijn zonden zou kunnen biechten en daardoor vergiffenis bekomen. Helaas...

* Stripinformatieblad (1973-1987).

Ik heb geen idee of u die blaadjes wel eens leest, maar ik neem het zekere voor 't onzekere en smeeke in ieder geval maar uw vergiffenis af voor het gezegde uw persoon betreffende. 't Lijkt me op zijn zachtst gezegd bevreemdend de ene dag 'n brief van iemand in de bus te krijgen waarin hij zijn blijdschap uitspreekt over het feit dat u zijn werk leuk vindt, om de volgende dag elders 'n drs. Zielknijperbetoog over uw persoonlijkheid uit de mond van diezelfde man opgetekend te krijgen, waarin o.a. de zinsnede staat: ... Aan de andere kant, wie is Toonder nou helemaal, 'n tekenaar in z'n nadagen etc-etcetc...*

Ergens anders bespreek ik wel degelijk in bewonderende termen uw werk en talent, maar ondertussen, dat staat er dan toch maar. Om nu te zeggen dat ik verkeerd geciteerd ben, vind ik kinderachtig, al sluit ik de mogelijkheid geenszins uit. Dat ik gedronken had, welzeker, maar dat heb ik ongeveer vijftien jaar geleden voor de laatste keer als excuus voor wan-gedrag aangevoerd, en zeggen dat het ironisch bedoeld was en dat ironie niet overkomt, gedrukt, zwart op wit, lijkt me te doorzichtig. 't Enige wat ik wel kan zeggen, is dat het gesprek plaatsvond in september 1979 en dat ik toen nog 'n jonge blaag was van 37 met het hart op de tong en dat ik nu 'n ernstig, bedaagd man ben van bijna 39 die met enige vertedering maar toch ook misprijzen terugziet op 'n crimineel verleden als geïnterviewde.

Hoewel... dat u 'n tekenaar in uw nadagen bent, lijkt zo op 't eerste oog, gezien uw leeftijd natuurlijk juist, maar stel dat u

* Rudy Vrooman, 'Kettinggesprek Fred Julsing Dick Matena deel 2', in *Striprofiel* 40, 1980. Het gewraakte fragment staat op pagina 39: 'Aan de andere kant, wie is Toonder nou helemaal? Toonder is op 't ogenblik de tekenaar van de strip die ik graag lees, maar die in zijn nadagen zit. Toonder zelf is een heel gefrustreerde vogel, zoals alle strip-tekenaars dat zijn. Hij is geslaagd van hier tot aan de overkant. Hij is zo'n orakel geworden. Ik zou niet graag in bed willen stappen als ik Toonder was. Iedere dag bang dat ik dood ging.'

net zo oud wordt als uw vader, dan zit u midden in de opbouw van 'n hoogst interessante en beloftevolle carrière. Hoon-gelach zal dan zeker mijn deel zijn en terecht.

Dick Matena

21 JANUARI 1981

Beste Dick,

Bedankt voor de toezending van 'Judgment Day'. Het is werkelijk een voorrecht om op deze manier op de hoogte te worden gehouden, en ik ben me ervan bewust dat dit voorrecht ook verplichtingen geeft. De verplichting van een eerlijk oordeel bijvoorbeeld, en dat is niet altijd gemakkelijk. Vooral niet in dit geval.

Het is mogelijk dat mijn eigen herinneringen me enige parten spelen, zodat ik niet objectief genoeg ben. Maar ik vind deze story niet helemaal 'echt'.

Hij zit knap in elkaar, en de ontknoping is voldoende onverwacht om er een goeie horror van te maken. Maar het uitgangspunt is te vergezocht; te rationeel. De held van je verhaal, de brave watchtowerverkoper, is op de openingsplaat al zo schokkend en vol geheimen dat er niet veel verrassends meer kan volgen. Hoe is deze brave borst zo ver gekomen, dat hij de perfide joodse godsdienst predikt, die de oorzaak van het cultuurverval in de wereld is? Hij gaat zelfs zo buiten zijn boekje dat hij de komst van de messias aankondigt; zoals we allemaal weten een sluwe, brutale jodenjongen. En hij waar-schuwt dat deze valsaard de zondigen gaat straffen.

Nee, ik heb deze watchtowerman te veel in den vleze gehoord om dit zonder meer te slikken. Het is mogelijk, dat hij helemaal bekeerd is; dat dacht ik in het begin. Maar dat is niet juist, want dan klopt het einde niet.

En als hij niet bekeerd is, dan zal die hele judgment day voor hem zonder betekenis zijn, omdat die een joods verzinsel is.

Hij is een zuivere, weldenkende Germaan die weet dat er maar één Wodan is, zo goed als Wagner de grootste componist genoemd moet worden, waarvan het alleen maar jammer is dat deze de *Götterdämmerung* zo naar voren heeft gebracht.

Maar nogmaals, misschien heb ik 's mans gebral te veel gehoord, en spookt zijn zo vurig beleden geloof nog te veel door mijn geheugen om deze bekering zonder meer te nemen. De opening roept de verwachting op dat je zijn bekering waar gaat maken, als je begrijpt wat ik bedoel. Dat gebeurt niet, en nu zit ik als lezertje met onverwerkte problemen.

Het is verdond moeilijk om een markt te vinden voor jouw soort werk; zover ik weet is die er eigenlijk niet. Zelfs uitgevers die het in albumvorm zouden willen uitgeven zijn niet zo gemakkelijk te vinden, en dan nog word je er niet rijk van. Wat is er trouwens tegen opportuun stripmaken? Dan is alles wat je maakt opportuun; of je moet een van die (meestal Hollandse) kunstenaars zijn, die alleen maar voor zichzelf werken en door een brave overheid in leven worden gehouden. Ego-trippers.

Iedere voortbrenger van fantasiewerk wil graag dat zijn product gezien of gelezen wordt, want het is zijn manier van communicatie. En hoe meer communicatie, hoe prettiger. Dat daar ook een geldelijke kant aan zit is natuurlijk grappig, maar het zijn twee dingen, die niet door elkaar gehaald moeten worden. Je werk is goed, zolang je eerlijke mededelingen te doen hebt. Verzonnen of aangepaste mededelingen veroorzaken slecht werk.

Sorry voor dit geleuter; het zal wel typisch voor iemand in zijn nadagen zijn. Maar er wordt zo vreselijk weinig zinnigs over strips gezegd of geschreven, en de fans zijn zo onverdragelijk dat men moet oppassen om geen hekel aan het vak te krijgen. Die 'nadagen' heb ik natuurlijk gelezen, want het blaadje kwam met dezelfde post als jouw brief, zodat ik wel genoopt was er een blik in te slaan. Tjonge, je bent daar met

Fred wel aardig aan het praten geweest. Kolossaal, die jonge jongens toch. Ik vond het niet oninteressant, maar je was toen nog wel een jonge blaag, zoals je zelf zegt. Daarom kan ik het in mijn nadagen gemakkelijker nazeggen; hoewel ik oprecht hoop dat sommige van je opinies met het klimmen der jaren gewijzigd zijn.

Dat je me toen zag als slecht, gefrustreerd en onsympathiek kan ik me voorstellen, maar ik zou het vervelend vinden als er in die mening geen nuance kwam. De waarheid is dat ik met die studio's maar één ideaal had, en dat was om de leemte te vullen waar ikzelf zo'n moeite mee had toen ik startte. Ik bedoel: het scheppen van een mogelijkheid voor iedere kladderaar met ideeën en een beetje talent om een Vak van zijn gekluns te maken. Ik kan dat nu, in mijn nadagen en vanuit Ierland rustig zeggen. In Nederland zou dat niet gaan, want het klinkt als een vrij walgelijke ophakkerij. Trouwens, het is niet geslaagd. Van de honderden beginnende en soms veelbelovende tekenaars zijn er maar een paar, waar iets van is terechtgekomen.

En waarschijnlijk zouden ze er zonder mij of de studio's ook wel gekomen zijn. Het enige wat ikzelf eraan overgehouden heb is een nasmaak, die zo nu en dan zurig naar boven komt. Zelfs jij hebt het over een schuldgevoel dat ik zou hebben omdat ik niet alles eigenhandig deed. Dat is een grappige opmerking, want het was juist andersom. Mijn leven zou natuurlijk veel prettiger, onbezorgder en simpeler geweest zijn wanneer ik alles eigenhandig gedaan had. Minder kwantiteit, maar meer kwaliteit waarschijnlijk; en vooral meer voldoening. Nu was het vaak een zoeken naar concessies, om niet Alles uit te stoffen.

Je noemt in dat artikeltje Van 't Klooster, en daar tref je een gevoelige snaar. Die jongen had alles, en was meer dan veelbelovend. Het was een mooie tijd, om hem te zien ontwikkelen, en ik was trots op hem, omdat ik meende mijn ideeën te zien slagen. Helaas; toen hij na vele jaren rijp was om iets echt te

gaan doen, ontdekte hij dat hij toch liever leraar was en verdween uit het gezichtsveld. Hij was niet de enige, want van al die zogenaamde medewerkers zijn er maar een paar geweest die hun eigen persoonlijkheid gevonden hebben. En van die paar is het eigenlijk alleen maar Kresse die een vriend geworden is.

Waarom ik je dit allemaal schrijf, weet ik eigenlijk niet, want uit principe praat ik nooit over deze zaken. Waarschijnlijk komt het door dat blaadje met het Kettinggesprek, dat door jullie gezwam toch een paar dingen heeft losgewoeld die ik voor mijn memoires had willen bewaren. Wie weet, waar het goed voor is; laat het vooral niet op je geweten drukken. Ik tracht nog steeds heel oplettend te zijn over mijn prestaties, en ik had met Joop Lückert de afspraak, dat hij me zou waarschuwen wanneer de nadagen zich meester zouden maken van de kwaliteit. Men kan zoiets alleen tussen goede vrienden afspreek, maar ook opmerkingen van vaklieden die men waardeert kunnen te denken geven.

Marten Toonder

1 APRIL 1981

Geachte heer Toonder,

Mijn buitengewoon hartelijke dank voor de Bommelpocket*. Volgens mij hebt u die titel alleen maar uitgekozen om mij nogmaals met die ellendige nadagen om mijn oren te kunnen slaan. Het een staat te mooi voor het ander en het ander volgt te mooi op het een.

Ik had hem (de pocket) natuurlijk al, maar ik zal hem (uw pocket) zorgvuldig bewaren voor mijn nabestaanden in de

* Marten Toonder, *Hier ligt een mooie taak* (Amsterdam 1981, De Bezige Bij) met handgeschreven opdracht: '[Hier ligt een mooie taak], | zowel in de vóór- | als in de nadagen. | Voor | Dick Matena | Marten Toonder'.

hoop dat tegen de tijd van mijn overlijden de marktwaarde van uw handtekening (die al hoog is) in combinatie met mijn naam (waarvoor op eerdergenoemde markt nog geen waarde bepaald is) dermate interessant is dat de slag die ze krijgen als ze merken dat ik zelfs geen verzekering op mijn leven afgesloten heb, dragelijk voor ze zal zijn. Ziezo, dat was de leukste zin van mijn leven.

Ik hoop u volgende week mijn nieuwste *Heavy Metal*-verhaal te doen toekomen. Het is bijna klaar. Ik ben zeer onzeker over de tekeningen, maar erg zeker over het verhaal. Merkwaardig, meestal is dat bij mij omgekeerd. Voel u niet verplicht erop te reageren, als u dat niet noodzakelijk vindt. Het is me nog steeds, zoals ik u al eerder geschreven heb, 'n grote eer en 'n genoegen deze verhalen naar u te kunnen opsturen en ik hou daar pas mee op als u me te kennen geeft niet meer lastiggevallen te willen worden met dat soort onzin. Dus als u ervan af wilt...

Ik ga 18 mei naar New York om het verhaal te brengen en wat andere dingen te bespreken. Sinds de vorige hoofdredacteur vertrokken is, gaat de communicatie erg moeizaam, al heb ik nog steeds de indruk dat ze mijn werk graag hebben.

Het zijn overigens spannende dagen voor me. Ik ben in onderhandeling met 'n groot agentschap in Spanje, Selecciones Ilustradas, die mij gevraagd hebben of ze mijn werk mogen/kunnen/zullen etc. verhandelen. Het lijkt wel, zoals ik dit stel, of het om krentenbollen gaat, en gedeeltelijk zal dat ook wel zo gevoeld worden, maar ik weet, dat de grote baas van die zaak 'n liefhebber is van mijn werk, d.w.z. van de 'Amen'-, '2005'-, 'Heartbreak Hotel'-verhalen. Bovendien heeft hij in z'n 'stal' ('n stuitend woord) 'n aantal door mij zeer bewonderde tekenaars, zoals Will Eisner en Rich Corben, en de eerlijkheid gebiedt me te zeggen dat ik ijdel genoeg ben om het leuk te vinden in hun gezelschap te verkeren. Plus natuurlijk dat ik het prettig vind eindelijk eens iets aan geld terug te krijgen van de enorme investering, die ik toch wel doe bij het maken van die verhalen.